

Bizitzeko, arnasa

Hizkuntzak ez dira, zentzu biologiko hertsian, izaki bizidunak. Ohikoa da hala ere haietaz hitz egitean izaki bizidunen propietateak atxikitzea edo horiekin lotutako metaforak erabiltzea. Are gehiago hizkuntza ekologiaren paradigma indarrean dagoenetik.

Bizitzeko arnasa hartu beharra da hizkuntzei sarritan atxikitzen diegun propietate biologiko horietako bat. Ohartu ginen gu aspaldi horretaz, hizkuntzen mapa koloretsua nahi dugunok, alegia, eta ohartu ziren aspaldi mapa monokromatikoagoa nahiago dutenak ere. Arnasa eman edo arnasa kendu, hizkuntza jakin batekiko jorra litezkeen bideen eskema sinple eta txuri-beltzekoa, bi jokamolde horien artean egon litezkeen erdibide eta aukera guztiak gorabehera. Eskema horren sinpletasuna ekarri dugu hona, hain zuzen ere, gurean azken aldi indartsu dabilen eta euskararen normalizazioaren egungo aparatu teorikoan eta praktikokoan garrantzitsu bihurtzen ari den ideia bat aipatzeko: arnaguneak.

Bizi ala iraun

Berri Txarrak taldearen letra batek honela dio: «... eta galdetzen dut zer ote den hau, bizi ala iraun...». Euskaldunok ere geure buruari antzeko zerbait galde diezaiokegu gure egoerari buruz: «zer ote da hau, bizi ala iraun?». Eta agian garrantzitsuagoa: zein da gure helburua, bizitza edo irautea? Euskarak espazioan eta denboran iraun dezan nahi dugu, bistan da, baina iraupen hutsarekin etsi behar al du-

gu? Bizitzeaz ari garenean, ordea, iraupen hutsaz haragoko zerbaitez ari gara: euskara garatzeaz, euskaraz eta euskararen osasuntsu bizitzeaz, hizkuntzen artean eguneroko bizitzan gerta litekeen alternantzia norberaren hizkuntzaren segurtasunetik jokatzea eta ez galeraren eta ordezkapenaren ez-patak sortzen duen tentsiotik, hizkuntza ekologiak marrazten digun orekan kokatzeaz... Bada aldea iraupen hutsetik bizitzera. Zer nahi dugu, beraz, bizi ala iraun?

Galdera lodia da hori. Galdera meheagoak ere badira, baina bere bizi-energiaren zati handi bat euskararen orainean eta etorkizunean inbertitu behar duen hiztun-komunitateak ezinbestean eta zintzotasunez, berandu baino lehen, erantzun beharko lioke galdera lodi horri ere: erantzunak tankera politikoa, ideologikoa, soziolinguistikoa, filosofikoa edo agian emozionala izan lezake, nork erantzunen duen, eta agian erantzun molde guziek balio lezakete. Erantzun bateratu eta adostu batek estrategia bateratua eta adostua ekar lezake, adostasunik gabeko erantzunak zailago eginen luke estrategia bateratua, eta agian «euskararen Maltzaga» bilatzera behartuko gintuzke.

Galdera horri erantzun egokia ematen ez zaion bitartean, nolana ere, badaude aurrerabiderako aukerak. Euskalgintza ez dago geldirik eta gogoetan nahiz ekinean jarraitzen du, norabide erabat garbi, adostu eta beti kohesionatuan egiten ez badu ere. Badira lan horretan baliagarriak eta ezinbestekoak diren ideia indartsuak, eta horietako bat dugu arnaguneen ingurukoa, hain zuzen ere.

Arnaguneak

Euskararen aldeko strategiak ideia edo kontzeptu indartsuak behar ditu; baina ez bakarrik gogoetarako eta pentsamendurako, baizik eta batez ere praktikarako eta ekimenerako: arnaguneak dira horietako bat. Euskara normalizatzeko edo biziberritzeko lanari oinarri teoriko-ideologiko eta praktikoko

sendoa eman diezaiokeen ideia edo kontzeptua iruditzen zai-
gu, euskararen aldeko edozein ikuspegi edo estrategian txer-
tatzeko modukoa, gainera. Horretantxe datza, bestalde, kon-
tzeptu horren baliorik handienetakoa: iraupen hutsetik bizi
osasuntsuraino doan helburuen eskaierako maila guztietar-
rako balio duen ideia da arnasmuneena. Esanen nuke euskal-
gintzaren espektro zabal osoan gero eta gehiago erabiltzen
den terminoa eta kontzeptua dela, inor bereziki lasatu gabe.

Sortu da literatura arnasmuneen inguruan, hitzetik hortze-
ra dabil terminoa, eta agian merezi du nolabaiteko defini-
zioa ematea, Mikel Zalbidetik Fishmanen testuetatik abiatuta
emandako definizio bat erabiliz: «Euskarazko arnasmunea
da demografi aldetik euskara 'bere kabian' sentitzen den
bilgunea, inork xaxatu eta eraso gabe 'etxeko jaun' sentitzen
den eremua».

Ziur asko gehiago eta hobeki zehaztu daiteke definizio hori,
baina espazio gehiago beharko luke horrek, eta horrela esan-
da balio diezaguke. Uste dut, bestalde, arnasmuneena neke
handirik gabe lotu litekeela euskalgintzaz gainera beste espa-
rru soziologiko eta politiko batzuetan ere nahikoa indarrean
dagoen terminoarekin: hegemonia. Terminoak izan lezakeen
irakurketa negatiboa eta eskusibista kenduta, arnasmune-
tan euskarak hegemonikoa izan beharko luke. Ez gara euska-
rak modu orekatuan beste hizkuntza batzuekin partekatzen
dituen espazioei buruz ari, euskara hizkuntza nagusia den
espazioei buruz baizik, «etxeko jaun» zioen Zalbidetik («etxe-
ko jaun» baino termino egokiagoa aurkitu beharko genuke
horretarako ere). Inorekin lehian ari gabe, euskara zentroan
duten espazioak, euskaraz eroso, normal, hasi eta bukatu ar-
te egin daitekeen eta bizi daitekeen espazioak. Horrelakoak
sortu, indartu, hedatu eta josi beharko lituzke euskarak.

Arnasmuneak espazio geografikoak eta soziofuntzionalak
izan litezkeenez, edonoiz eta edonon aplikatzeko formula
dira, lurralde geografiko nahiz sozial guztietarakoak, ale-
gia: Euskal Herriko zazpi lurraldeak, administrazioak, hez-
kuntza komunitatea, esparru asoziatiboa, kalea, aisialdia,

teknologia berriak, lan-mundua... Gune bakoitzaren harreman-sareak izan litezke mugak eta oztopoak, baita legeak eta egoera sozio-politikoa ere beste zenbaitetan, baina euskararentzat han eta hemen espazio hegemonikoak sortzeko planteamenduak oso ibilbide luzea izan lezake.

Arnasguneena ez da, noski, gaur goizean asmatutako ideia. Fishmanek «physical breathing space» hura aipatu baino askoz lehenago ere bagenituen hemen arnasmunearen ideia-aren gauzapentzat jo genitzakeenak, ikastolak, esate baterako; baina azken urteotan kontzeptuak hartu duen indarrak balio beharko luke lehendik datozen eta ikuspegi horretan txertatuta dauden askotariko ekimenak are gehiago indartzeko eta euskararen estrategian behar duten tokia hartzeko: UEMA, konparaziora. Baina UEMA bezala, euskararentzako arnasmuneak dira euskarazko hedabideak, euskaraz ari diren ikastetxeak, euskara elkarteak, euskaraz lan egiten duten enpresak, edo, nahi bada, esate baterako, inguru erdaldunetako koadrila euskaldunak.

Espazioak irabazi behar ditu euskarak, beretzat izanen direnak, eta irabazita dituenak sendotu, egonkortu eta horiei eutsi. Arnasmuneen pilaketa eta batuketa hutsak irauten lagunduko luke. Arnasmuneak elkarri josiz gero, euskararen ekosistema egokituko balitz (besteak beste, hizkuntza politika egoki batekin, euskararentzako marko juridiko egoki batekin, baliabide ekonomiko eta teknikoekin...) eta euskararekiko atxikimenduak kotoiaren froga gaindituko balu, iraupen hutsetik bizi osasuntsura aiseago iritsiko litzateke euskaldunon hiztun-herria.

Gaurko arnasmuneen bidez, bestalde, euskaraz biziko den herria edo gizartea irudika dezakegu nolabait: administrazio euskaldunak, kale-giro eta lagunarte euskaldunak, euskarazko kulturagintza eta hedabideak, lan-mundu euskalduna... Ezinbestean euskara hutsean bizi izan diren euskaldun elebakarren bizi-esperientzia atzean gelditu zen, ez da berri-erri etorriko, baina nahi dutelako euskaraz biziko direnen bizi-esperientzia proiektatu dezakegu arnasmuneen bidez.

Lurraldea eta hizkuntza

Euskalgintzak dagoeneko arreta jarrita dauka arnasguneetan. Horren adibide, arnasguneen inguruan azken aldian Kontseiluak, UEMAk, Bertsozale Elkarteak, Emunek, EHEk eta Topaguneak martxan jarri duten dinamika, arnasguneak indartu eta hedatzeko asmoz. Edo «Lurraldea eta hizkuntza» izenburuarekin Kontseiluak, UEMAk, Gipuzkoako Diputazioak eta UEUk, EHUren babesarekin, 2014ko urtarrilean antolatu dituzten jardunaldiak. Geografiak, lurralde-antolaketak eta hirigintzak euskararen bizitasunean eragiten dutela bistakoa da, UEMak duela 20 urte inguru egindako jardunaldietan ere horren aipamenik bazen, baina gurean ez zaio gaiari behar bezala sekula heldu, ez ikuspegi akademikotik ezta alderdi praktikotik ere. Gogoeta serioa eta sakona egin beharra dago horren inguruan, urrats praktikoen atari gisa.

Hezkuntza

Hezkuntza-sistemak hizkuntzaren arnasarekin zerikusia baduela ere agerikoa da. Hala ulertu izan du euskalgintzak eta euskaltzaletasunak historikoki, eta halaxe ulertu ere du historian zehar euskara zokoratu nahi izan duen hizkuntza politikak ere. Logika eta hautemate berberak —ikuspegi soziolinguistiko hertsitik ere aisa egin litekeen irakurketa— izpiritu eta helburu arras ezberdineko ekimenak abiarazi ditu. Euskarak ikastolak behar ditu, ezinbestean, Ipar Euskal Herrian arnasa hartuko badu, esate baterako. Hainbeste badaki euskalgintzak, eta hainbeste badakite Frantziako Estatuko botere publikoek. Horren logikan ulertu beharko da ikastolen garapena oztopatzeko Parisetik eta haien menpeko erakundeetatik erakutsitako jarrera. Espainiako Estatutik eta Yolanda Barcinaren gobernutik zuzenean edo zeharka D ereduaren aurkako erasoak gertatzen denean ere

antzeko logika bat suma liteke, euskarak arnasa nondik hartzen duen eta nondik hartu beharko lukeen ongi aski dakitela argi ikusten baita.

BEC

Euskararen arnagune eta espazio hegemoniko nabaria da bertsolaritzaren esparrua, eta horren erakusgarririk gorena, haren tamainari eta oihartzun sozialari esker batez ere, Bertsolari Txapelketako finala dugu. 14.000 lagun inguru elkartuta (gehi hedabideen bitartez jarraitzen dutenak), euskara hutsezko jardunean, eta gainera hitza, euskarazko hitza, protagonista eta erdi-erdian kokatuta. BECeko finala bertsogintza da, bertsolaritza da, inongo zalantzarik gabe, baita hori baino askoz gehiago ere: euskara da, hiztun komunitate bizia, arnasestuka ibiltzen ohituta dagoen giza-taldea arnasaldi sakon eta osasungarrian. Lau urtetik behin gertatzen da erakustaldia, baina lau urte horien bitartean bertso-jardunak arnasa hartzen laguntzen die lurralde, adin, pentsaera, eta hizkuntza-tipologia oso ezberdineko hainbat euskalduni.

Bakoitzari berea

Arnaguneen ideiak sor lezakeen gehiegizko lilura saihestuz, eta euskararen normalizazioaren zama osoa haien gain jar litekeenik pentsatzera iritsi gabe, euskara berreskuratze-ko lanean kontzeptu operatibo gisa duen balioa eta erreminta praktikoa eta zehatz gisa duen indarra berresten ari dela dirudi. «Arnaguneak babestu beharra»ren ideiatik harago, arnaguneak indartu eta hedatzeko lana lehenetsi eta gauzatzea izanen da gaurko eta biharko euskalgintzaren funtsezko eginkizunetako bat. 🍷